

PARLAM GASCON

Navèth Gran malur

A la fin de març 1836, La Tèsta e Gujan, qui èran lavetz simples vilatges deu País de Buch, coneishòren lo « Gran Malur » : la mòrt de 78 marins negats sus la còsta, deishant mantuas familhas dens la pena e lo coarrè ! Uei, ligada a la calorassa e au seqèir qui trucan las regions nòstas, ua auta catatròfa chapla lo paisatge e la natura de la « Granda Montanha ».

Entaus vielhs Bogés, la « Montanha », qu'es aqueth massís de dunas ancianas en fòrma de creishents on s'entermesclan tucs (pois, hautors) deus bèths com lo Truc de la Truca (76 m), depressions aperadas « prohons », vaths (shens arriu...) e « barens » (braus, marescs), sustot deu costat de l'estanh de Casaus-Sanguinet. Un chic mei a capvath (oèst), deu costat deus grans Sablonèirs deu Pilat, s'estenen de bisa au mijorn las granas letas (o ledas) de las dunas mei recentas, arroganhadas dens las annadas 1930 per los lotiments privats on florivan las « villas » basco-landesas. A l'ombra deus grans pins, deus casses e deus tausins, qu'i creishen, com dens tota las Lanassas de Gasconha, brana, jauga, heuguèira e tanben ledonèirs (pomèirs deu ledon o arboç) qui balhan a l'abòr hruitas shucosas.

A la fin de març 1836, La Tèsta e Gujan, qui èran lavetz simples vilatges deu País de Buch, coneishòren lo « Gran Malur » : la mòrt de 78 marins negats sus la còsta, deishant mantuas familhas dens la pena e lo coarrè ! Uei, ligada a la calorassa e au seqèir qui trucan las regions nòstas, ua auta catatròfa chapla lo paisatge e la natura de la « Granda Montanha ».

Entaus vielhs Bogés, la « Montanha », qu'es aqueth massís de dunas ancianas en fòrma de creishents on s'entermesclan tucs (pois, hautors) deus bèths com lo Truc de la Truca (76 m), depressions aperadas « prohons », vaths (shens arriu...) e « barens » (braus, marescs), sustot deu costat de l'estanh de Casaus-Sanguinet. Un chic mei a capvath (oèst), deu costat deus grans Sablonèirs deu Pilat, s'estenen de bisa au mijorn las granas letas (o ledas) de las dunas mei recentas, arroganhadas dens las annadas 1930 per los lotiments privats on florivan las « villas » basco-landesas. A l'ombra deus grans pins, deus casses e deus tausins, qu'i creishen, com dens tota las Lanassas de Gasconha,

brana, jauga, heuguèira e tanben ledonèirs (pomèirs deu ledon o arboç) qui balhan a l'abòr hruitas shucosas.

La Montanha de la Tèsta es coneishuda com la darrèra « forèst usatgèira ». Percé de las vielhas balhetas, los abitants de la comuna (los « usatgèirs ») qu'an – o qu'avèvan... – lo dret de recoltar l'arrosina (la

gema) e d'utilizar lo bòi per se cauhar o per bastir granja o maison. Totun, dempuish lo temps deus captaus (sobirans) de Buch dinc a ua epòca recenta, nombrosas pelejas enter usatgèirs e proprietaris (« ayant-pins ») n'an apas mancat d'animar la cronica locau e de balhar tribalhs aus tribunaus. D'alhors, que tròban un endret nomenat « les Avocats » quan espian de près, l'interessanta « mapa de las dunas » que l'Émile Durègne de Launaguet publicat a la Bèra Epòca (un tròç n'es reproduit dens « Cartes anciennes du Bassin d'Arcachon » editadas per la Societat istorica e arqueologica d'Arcaishon e deu país de Buch (www.shaapb.fr/). Qu'i veden tanben toponimes qui son vaduts probablament adara brasas e desolacion mes guardan tostemps la lor poesia : los Tioules (los teules), Batsegrete (vath secreta), los Gaillardons, Batlongue (vath longa), lo Branar, Lauga (l'augar, sus l'arriba de l'estanh), la Vath deu Porge, la Vath de Sahuc (lo sahuc es un arbo), la Vath deu Lop los Gangalhs e los Gangalhòts, las Corpèiras, la Golunha de Haut, lo maresc deu Gurc de Maubruc...

Adara, dab aquera grana burla, arroinada qu'es la seuva. Casses, corcèrs belèu, grans pins drets sus la cama o joenes pinhòts gessits natuuraument de las granas esbarrejadas a l'asard per la natura o los gats-esquiròs e vielhs « pins botelhas » testimònis deu temps deu gematge : que son adara ? Brasas, desolacion, gost d'amarum. E las cabanas deus gemèirs, dab la pompa a costat, lo frinestòt e la chaminea per har còier quauquas lescas de ventrèscas o se cauhar l'esquia a las geladas de març ? E la treilha de vinha per lo plaser de perucar quauquas bèras gaspas a la fin d'aost ? Sovenir, sovenir ! E tombaràn ad uas, la gents de Buch e las autoritats gents per tornar balhar vita ad aquera zòna devastada e qui n'es pas mei que brasas e troncs enegrits per lo huc ?

E las Lanassas girondinas tanben

Luenh es lo temps on, drollòt, hadèvi velò sus la rota blanca per anar, passat la hont de Manine, a las lagunas de Tropins. Que's tròba exactament a las termièras entre Landiràs, Cabanac e Guilhòs. Qu'i passava autes còps « lo camin peishonèir » que vinèva justament deu País de Buch. Qu'es au còr de l'auta grana burla qui ven de desolar los pinhadars, a la limita de las Gravas e deu vielh País de Sarnés o Cernés. De cap a 7 000 ectaras o mei partits en humada : quasiment dus còps la superfícia deu Mont. Batsèras, Lana de la Suscosa, las Cornas, lo Sauciót, Cantarana... :

quantes noms de pèças e de mainius on tot èra patz e tranquillitat : redusits en brasas. Lo dòu d'un paisatge. Lo tòca-senh ne tranga pas mei dens los vilatges, n'entenen pas mei cridar « Au huc ! Au huc ! » Obrèirs de las segarias e gemèirs ne son pas mei a trucar las flamaròtas dab lo cabelh d'un pinhòt per ensajar d'estupar la burla. Tròp grana, tròp de calor, tròp de dangèr. Que comptan suus pompièrs e suus avions per maserar las esclamas.

Grans traucàs de las gravèiras d'un costat, nhafraduras a venir per la grana velocitat de l'auta, desolacion d'ua burla dificilament mestrejada. Aqueth parçan coneish tanben lo gran malur.

Grana cantèra

Au Mont, que serà la que prepausa lo Cafè gascon (seccion de l'Associacion per la cultura populara dens las Lanassas o ACPL) lo ser de l'obertura de las hèstas de la Magdalena (21h-22h), plaça de la mairetat. Se n'atz lo gost, ne la cau pas mancar, solide !

Jean-Jacques Fénié

J.-J. F.

2022-29

PARLAM GASCON

Nº 1198

SUD-OUEST

Lanas

Diluns 18

Julhet 2022

p.13